

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора

ЗАВЕРБНОГО Андрія Степановича

на дисертаційну роботу

Ткача Дмитра Костянтиновича

«Реформування ринку електроенергії України в умовах виходу на зовнішні
ринки»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань

05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 – економіка

Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Рівень ефективності функціонування вітчизняного ринку електроенергетики, як складової енергетичної системи України, відіграє важливе значення для її економіки. Сьогодні ринок електроенергії в Україні перебуває на етапі трансформування. Відбувалися процеси приватизування енергетичних підприємств, відбувається реформування ринку на конкурентних засадах. Вказане обумовлює актуальність дослідження проблематики реформування ринку електроенергії України в умовах виходу на зовнішні ринки задля забезпечення балансування інтересів держави і суб'єктів енергоринку, посилення конкуренції між виробниками і постачальниками електричної енергії. Важливим і своєчасним виступає дослідження реформування ринку електроенергії України за умов виходу на зовнішні ринки, з'ясування того, що необхідно здійснити законодавчій, виконавчій гілкам влади України, задля формування оптимальних умов для конкурентоспроможності електроенергетичної галузі нашої країни на ринку ЄС, інших ринках. У зв'язку із зазначеним, дослідження Ткача Д.К. має науково-теоретичну та практичну значимість.

Дисертаційна робота має практичну спрямованість і виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» у межах тем «Маркетингові стратегії розвитку підприємства в інноваційній економіці» (№ ДР 0115U005106), де було проаналізовано сучасний стан, досліджено перспективи подальшого розвитку конкурентних переваг української електроенергетики і «Розробка

моделей, методів та креативних технологій управління ризиками проектів бізнесу» (№ державної реєстрації 0116U005033), у межах якої запропоновано перспективи співробітництва України з ЄС за глобалізаційних умов розвитку енергетичних ринків.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки, рекомендації, представлені у дисертаційній роботі, є обґрунтованими й достовірними, базуються на теоретичних та науково-практичних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних авторів, законодавчих та нормативно-правових актах Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, міністерств та відомств, матеріалах Державного комітету статистики України, первинного обліку та статистичної звітності енергетичної галузі України.

Ознайомлення з дисертацією дозволяє констатувати глибину розроблення автором досліджуваної проблематики, суттєву новизну його наукового доробку. Заслугує на увагу логічність структури роботи, що забезпечила ґрунтовне висвітлення предмету дослідження.

У процесі написання дисертаційної роботи автором вдало підібрано методи дослідження, а саме: метод систематизації, дедуктивний та індуктивний методи, метод системного аналізу – для обґрунтування теоретико-методологічних аспектів реформування вітчизняного ринку електроенергії – (пп. 1.1-1.3); коефіцієнтний метод, метод порівняльного аналізу, трендовий метод (встановлення тенденцій змін) – для створення методичного забезпечення щодо обґрунтування необхідності реформування ринку електроенергії в умовах інтеграції їх у міжнародні ринки збуту (п. 1.1), для розробки порядку розрахунку економічного фактору, оцінки конкурентних переваг української електроенергетики (п. 2.1), для з'ясування процесу формування маркетингової стратегії виходу українського товаровиробника на зовнішні ринки (п. 2.2); порівняльний метод, метод кількісного аналізу, метод якісного аналізу, трендовий метод (для встановлення тенденцій), статистичний метод – для дослідження процесу ринкових можливостей вітчизняної електроенергетики на зовнішніх ринках (пп. 2.1-2.2), для обґрунтування форм проникнення (експансії) підприємств електроенергетики України на зовнішні ринки (п. 2.3); метод прогнозування та проєктний метод – для обґрунтування перспективних напрямів виходу на зовнішні ринки (пп. 3.1-3.3).

За темою дисертації опубліковано 15 публікацій, з них 9 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях, 2 статті у іноземних періодичних виданнях, 4 тези у збірниках матеріалів наукових всеукраїнських та міжнародних конференціях.

Опубліковані Ткачем Д.К. наукові праці повністю відображають зміст дисертації. На підставі аналізування наукових публікацій дисертанта можна констатувати повноту викладу основних наукових положень, результатів у наукових джерелах.

Значущість дослідження для науки і практики. Результати дослідження, що мають прикладний характер, знайшли практичне застосування на таких підприємствах: ГС «Всеукраїнська Енергетична Аамблея» (довідка № 20_09/23 від 29.09.2023 р.) при підготовці фахівцями підприємства аналітичного матеріалу: «Огляд енергетичної галузі України у 2022 році»; Української асоціації зовнішньої політики (УАЗП) (довідка № 23/0928-1 від 28.09.2023 р.) при підготовці аналітичної доповіді членами асоціації: «Енергетика України після перемоги», яка була підготовлена для МЗС України; ТОВ «АТЗТ Компанія «Сатурн Дейта Інтернешенл» (довідка № 797-09 від 27.09.2023 р.) при формуванні маркетингової стратегії.

Окремі теоретичні положення дисертаційної роботи використано в навчальному процесі ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», зокрема при викладанні дисциплін «Національна економіка», «Економіка підприємств», «Міжнародна економіка» (акт впровадження від 16.01.2023 р.).

Зміст та завершеність дослідження. Виконана дисертаційна робота, отримані результати є особистим надбанням автора та повністю відображають підготовлені для публічного захисту наукові положення, результати теоретичних і розрахункових досліджень, а також дані про їх практичне впровадження. Висновки і пропозиції, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Опубліковані наукові праці об'єктивно, достатньо і повною мірою відображають основний зміст дисертації.

Наукова новизна і достовірність отриманих результатів. Основні наукові результати полягають у наступному:

- вперше використано системний підхід для реформування вітчизняного ринку електроенергії на базі визначення сукупності дієвих

організаційно-економічних засобів, процедур, що охоплюють функції регуляторних органів, вдосконалення інфраструктури даного ринку, забезпечення прозорості, доступності інформації, консультування учасників ринку, організування аукціонів, ліцензування, сертифікування, захист прав споживачів, стимулювання інвестицій, міжнародну співпрацю (с. 30-32, с. 35-39, с. 45-49, с. 68-69);

- удосконалено основні методичні положення для обрання напрямів реформування вітчизняного ринку електроенергії, що на противагу існуючим опираються на застосування взаємопов'язаними критеріями: можливості використання модернізованих моделей енерговиробництва, гарантування енергетичної безпеки, зростання рівня конкурентної спроможності українських виробників, випереджального росту енергетичних потужностей із залученням нового інвестування (с. 42-49);

- удосконалено методичний підхід щодо оцінювання індексу конкурентних переваг української електроенергетики, в складі енергетичного ринку, який охоплює такі індикатори, як: метрики, що використовуються для оцінювання рівня ефективності діяльності обласних енергопостачальних компаній; індикатори, що стосуються технічного стану та ефективності функціонування обладнання і систем, які забезпечують виробництво та розподілення електроенергії; індикатори рівня якості обслуговування, що пов'язані із роботою кол-центрів та відображають фактичні результати надання послуг споживачам; індикатори електроенергетичного ринку; індикатори, які є цільовими для діяльності обласних енергопостачальних компаній, процес розрахунків за електроенергію між споживачами та енергогенеруючими підприємствами (с.73-80);

- вперше обґрунтовано економіко-правовий підхід щодо формування ефективної маркетингової стратегії українського виробника товарів енергетичної сфери на зовнішніх ринках, який (підхід) передбачає поєднання інституційних, інвестиційно-інноваційних, правових, інформаційних, мотиваційних інструментів, що дозволило розробити конкретні пропозиції задля забезпечення економного використання електричної енергії та для виходу на зовнішні енергетичні ринки (с. 95-105);

- удосконалено моделювання, прогнозування вітчизняного ринку електроенергії за допомогою формвання економетричної багатofакторної регресійної моделі, що доводитиме існування суттєвого зв'язку між

експортом електричної енергії, та 4-ма впливовими змінними: виробництвом електроенергії в Україні; виробництвом електроенергії з відновлюваних джерел енергії (ВДЕ); споживанням електроенергії в Україні, ціною на електроенергію (с. 120-124);

- отримали подальший розвиток бачення щодо ефективної й доцільної в Україні моделі ринку електроенергії, реалізування якої передбачатиме перехід від гуртового ринку «єдиного покупця» до структурованого ринку, розподіленого на окремі сегменти, на якому упорядковуються розрахунки за електроенергію між виробниками та споживачами та інші договірні відносини (с. 129-136);

- отримали подальший розвиток пропозиції для оптимізування вітчизняного ринку електроенергії шляхом застосування іноземного досвіду, зокрема, провідних європейських країн: для відновлювальної енергії - Німеччини, для інтегрування атомної енергії в енергетичну систему країни - Швеції, для системи зеленої енергетики, використання різних видів доступних відновлюваних джерел - Швейцарії, Данії, Великої Британії (с. 169-171, с. 172-174).

Достовірність та об'єктивність результатів і пропозицій підтверджується логічною завершеністю виконаної дисертації, апробацією результатів дослідження на багатьох науково-практичних та міжнародних конференціях.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація має традиційну структуру: анотацію, зміст, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Роботу виконано в науковому стилі української мови, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

1. Характеризуючи основні сегменти та суб'єкти ринку електричної енергії (с. 64-68, рис. 1.5) автором не виокремлено роль та значення кожного із них для виходу на зовнішні ринки.

2. Автором зазначено про успішне впровадження відновлюваної енергетики є важливим аспектом розбудови розумної енергетичної мережі, яка залучає споживачів до виробництва енергії й дозволяє їм перетворитися з простих споживачів на виробників. Вказане трансформування є

реалізуванням принципу розподіленої енергогенерації, що забезпечує більш продуктивну, ефективну, гнучку відповідь на зміни потреби в розумній електроенергетичній мережі (с.84). Доцільно було деталізувати переваги застосування саме розумної електроенергетичної мережі на вітчизняному енергетичному ринку.

3. Характеризуючи види стратегій маркетингу електрогенеруючої компанії на зовнішньому ринку, доцільно було би чіткіше вказати саме на їх потенційні можливості та перспективи використання в процесі виходу на зовнішні енергетичні ринки (с. 95).

4. Характеризуючи поетапний процес розроблення стратегії міжнародного маркетингу при виході електроенергетичної компанії на зовнішній ринок (с. 101-104) відсутнє деталізування необхідних управлінських рішень, які повинні узгоджуватися на кожному із них.

5. Моделюючи ринок електроенергії за допомогою економетричної багатофакторної регресійної моделі як інструменту для аналізування залежності між експортом електричної енергії та іншими впливовими змінними, доцільно було чіткіше обґрунтувати чому автором обрано саме дані змінні (с. 118-122). Доцільно було би наголосити, що чинниками, які суттєво впливають на процеси експортування електричної енергії були індекс цін на електроенергію для населення (P_{el}), ставка податку на викиди CO_2 (TCO_2) в роботі, а не тільки у додатку.

Загальні висновки.

Дисертаційна робота Ткача Дмитра Костянтиновича на тему «Реформування ринку електроенергії України в умовах виходу на зовнішні ринки», що подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка є завершеною науковою працею. Дисертація містить наукову новизну та практичну цінність. У роботі відсутні порушення академічної доброчесності.

Структура та зміст дистанційної роботи повною мірою розкривають тему наукового дослідження та відповідає спеціальності. Дисертація відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її

автор – Ткач Дмитро Костянтинович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності

Національного університету

«Львівська політехніка»

доктор економічних наук, професор

Андрій ЗАВЕРБНИЙ

Підпис д.е.н., проф. Андрія ЗАВЕРБНОГО

засвідчую

Вчений секретар

Національного університету

«Львівська політехніка»

Роман БРИЛИНСЬКИЙ